

Srpen 2013

V posledním roce padly tři rozsudky za pracovní vykořisťování (nejen) cizinců

Lucie Otáhalová

Abstrakt:

Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování je součástí trestního zákoníku již devět let, přesto dlouhá léta přetrvávala situace, kdy pro spáchání trestného činu nebyl nikdo odsouzen. Až roce 2012 padl první rozsudek, což výrazně zlepšuje vyhlídky na efektivní ochranu práv pracovních vykořisťovaných migrantů. Komentář se vedle přehledu vynesených rozsudků věnuje zejména možnostem postihování pracovního vykořisťování v jeho méně nápadných a násilných formách.

Všeobecné (lidové) povědomí o obchodování s lidmi je zpravidla takové, že jde o pašování cizinců přes hranice za účelem jejich dalšího vykořisťování v cílových zemích či zneužívání v oblasti tzv. sexbyznysu. Současné podoby obchodování s lidmi nejsou ovšem spojeny jen se sexbyznysem, stále častěji jde o obchod s lidmi za účelem nucených prací a pracovního vykořisťování. Obchod s lidmi tak zároveň nabývá méně nápadných a pompézních podob. S realitou, která ve většině případů není prvoplánově násilná, ale proto také hůře postižitelná, se postupně začíná vypořádávat i soudní praxe u nás.

Jak je pracovní vykořisťování definováno? Evropský soud pro lidská práva využívá k definici nucené nebo povinné práce Úmluvu Mezinárodní organizace práce č. 29 o nucené a povinné práci – jedná se o „*jakoukoliv práci nebo službu, která je vyžadována od osob pod pohrůzkou trestu a pro kterou se daná osoba nenabídla dobrovolně*“. Tato definice je aplikovatelná i při výkladu české legislativy, neboť Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách je její součástí. Pracovní vykořisťování a nucené práce jsou podle trestního zákoníku trestné pouze v kontextu obchodování s lidmi¹, jak ostatně napovídá již název a

¹ § 168 odst. 1 a 2 trestního zákoníku:
„Obchodování s lidmi

definice trestného činu – „obchodování s lidmi za účelem nucené práce a pracovního vykořisťování“ To znamená, že orgány činné v trestním řízení musí prokázat celkem tři prvky:

- činnost „obchodníka“, který si oběť pro někoho najímá, přiměje ji k určitému jednání, přepravuje ji na určité místo apod.,
- prvek nedobrovolnosti, donucení (násilí, zneužití tísně, omylu, závislosti apod.),
- samotnou nucenou práci či pracovní vykořisťování (je tedy nutné prokázat, že byla skutečně práce vykonávána).

Prokázat všechny tyto prvky je poměrně obtížné. Předně zpravidla chybí písemné důkazy, pracovníci jsou najímáni na „dobré slovo“, nikoliv na pracovní smlouvu, důvěřují zprostředkovatelům, že jim zajistí práci za slíbených podmínek. Ti se pak u soudu brání a tvrdí, že se o poškozené starali tak, jak bylo dohodnuto. Sporný je velice často skutečný rozsah práce, chybí pracovní výkazy, pachatelé se u soudu brání tím, že poškození nepracovali, případně nechtěli pracovat. Soud si tak musí vypomáhat četnými svědeckými výpověďmi a je pak na konkrétním soudci či soudkyni, ke kterým tvrzením se přikloní. Tyto faktory mohou být důvodem pro to, že první rozsudky za tento trestný čin padly teprve v posledním roce.

Svůj podíl na vysoké latenci tohoto druhu kriminality má nepochybně i řada dalších faktorů na straně obětí - nízké právní povědomí, neznalost jazyka, neoprávněnost pobytu a obava z nutnosti vrátit se do země původu, zadluženost či zábrany požádat o pomoc, což všechno snižuje možnosti obětí domáhat se spravedlnosti, které neví, jak vzniklou situaci řešit. Přestože žijeme v informační společnosti, která umožňuje snadno a rychle získat informace z různých oblastí, pracovníci v nekvalifikovaných profesích, kteří žijí na ubytovnách apod., mají v tomto směru velmi omezené možnosti. Informace tedy získávají tzv. postaru, tedy ústním podáním.

(1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo jiným užito a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,

b) k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jeho těla,

c) k službě v ozbrojených silách,

d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo

e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo kdo kořistí z takového jednání,

bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

(2) Stejně bude potrestán, kdo jinou osobu než uvedenou v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívá jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby jí bylo jiným užito

a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,

b) k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jejího těla,

c) k službě v ozbrojených silách,

d) k otroctví nebo nevolnictví, nebo

e) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo kdo kořistí z takového jednání.“

La Strada Česká republika se v posledních třech letech věnuje monitoringů soudů v případech obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování a nucené práce. Pomocí soustavné klientské práce a spolupráce s odborníky na trestní právo a na problematiku odškodnění se snaží jak v praktické, tak i teoretické rovině směřovat činnost orgánů činných v trestním řízení tak, aby docházelo k účinnému postihu jednání, která naplňují podle názoru La Strady skutkovou podstatu definice trestného činu obchodování s lidmi. První rozsudek pro trestný čin obchodování za účelem nucené práce a jiných forem vykořisťování byl vynesena loni (2012), po osmi letech od zavedení této skutkové podstaty do trestního zákoníku. Dnes (léto 2013) jsou pravomocně odsouzeny celkem tři případy pracovního vykořisťování v kontextu obchodování s lidmi.

La Strada sledovala soudní projednávání všech tří případů obchodování s lidmi za účelem nucené práce, u nichž byly vyneseny pravomocné rozsudky. První případ se týkal práce na stavbě v jižních Čechách, za kterou dostávali poškození dělníci zaplacení pouze symbolické odměny, pracovali déle než 12 hodin denně, bez pracovních smluv, tedy i bez toho, že by za ně zaměstnavatel odváděl sociální a zdravotní pojištění. Některým z dělníků byly odebrány doklady, pachatelé je zadržovali na ubytovně výhrůzkami i násilím. Dělníky najímali na hlavním nádraží v Praze, vybírali si převážně bezdomovce a cizince, mezi nimiž převažovali Slováci a Poláci. Soud pachatelům (zprostředkovatelům) uložil tresty pohybující se v rozmezí tří až osmi let odnětí svobody (více v [TZ La Strady k rozsudku](#)). Podané dovolání pak Nejvyšší soud svým rozhodnutím z května 2013 odmítl ([text rozhodnutí Nejvyššího soudu](#)).

I ve druhém případě docházelo k zotročování cizinců, tentokrát původem z Rumunska, za které byli zprostředkovatelé pravomocně odsouzeni Krajským soudem v Ústí nad Labem v květnu 2012 (rozsudek byl potvrzen Vrchním soudem v Praze v září 2012). Rumunští pracovníci byli zlákáni pod příslibem vysokého výdělku na práci do České republiky. Tady skutečně pracovali – převážně v zemědělství (na chřestových polích) a v masokombinátu. Mzda však naprosto neodpovídala původním slibům, navíc byly pracovníkům odebrány doklady, docházelo k jejich zamykání na ubytovně, vyhrožování násilím, spálením dokladů apod. Pokud se někdo pokusil z ubytovny utéct, byl chycen a bitím potrestán. Pachatelům byly za tuto trestnou činnost uloženy pětileté nepodmíněné tresty odnětí svobody (více v [TZ La Strady](#)).

Poslední rozsudek ve věci obchodování s lidmi za účelem nucené práce a jiných forem vykořisťování padl v listopadu 2012, taktéž v Ústí nad Labem. Rozsudek byl potvrzen Vrchním soudem v Praze v březnu 2013. V tomto případě se jednalo o zjednání českých občanů ze sociálně slabého prostředí na práci ve Velké Británii. Stejně jako v předchozích dvou případech, i zde se reálné výdělky diametrálně odlišovaly od původních ústních dohod, poškození pracovali ve dvanáctihodinových směnách v pekárně, kam museli denně až dvě hodiny dojíždět. Poškozeným se podařilo uprchnout a prostřednictvím konzulátu vrátit do České republiky (opět viz [TZ La Strady](#)).

Právě na případu z Velké Británie jsou nejvíce patrné formy donucování, které nejsou tak markantní, jako je tomu u fyzického násilí. Tzv. „zneužití tísně“ může spočívat i v tom, že

pachatelé vědí o tíživé sociální situaci obětí a cíleně využijí jejich zadluženosti, obav o rodinu a naléhavé potřeby výdělků k tomu, aby vykořisťovali jejich práci (více k tomuto přístup viz také [rozhovor s Klárou Skřivánkovou](#) z Anti-Slavery international). Lze konstatovat, že soudní praxe tímto rozsudkem ukázala příklon k chápání pracovního vykořisťování v jeho méně nápadných a násilných formách, tedy ve stylu, jakým je souzeno například v Nizozemí. Přes tento pozitivní trend však nadále platí, že obchodování s lidmi, pracovní vykořisťování a nucené práce patří do oblasti kriminality s vysokou mírou latence a případy, které se dostanou až před soud, jsou pouze špičkou ledovce.

Všem třem případům je společná pasivní role poškozených, kteří v trestním řízení vystupovali (pokud se jej vůbec účastnili – v případě chřestového pole totiž většina poškozených odjela zpět do země původu) pouze v roli svědků a s nárokem na náhradu škody se v soudním řízení nepřihlásili. Prosazování a podpora práv poškozených, rozšířená nabídka právního poradenství a podpory těchto osob v trestním řízení tak zůstává výzvou pro pomáhající organizace do budoucna.

Tento článek vznikl v rámci projektu Na práci v ČR, financovaném z Evropského sociálního fondu prostřednictvím OP LZZ a státního rozpočtu ČR.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

O autorece:

Lucie Otáhalová vede právní oddělení v organizaci [La Strada](#), jediné specializované organizaci v České republice zaměřené na téma obchodování s lidmi. Věnuje se mj. lobbiovým a advokačním aktivitám a monitoringu mezinárodní legislativy.